

# GAZETA TRANSILVANIEI.

Gazet'a ese de 2 ori: Mercuria si Duminec'a, F6i'a, candu concedu ajut6riele. — Pretiulu: pe 1 anu 10 fl. pe 1/4 3 fl. v. a. Tieri esterne 16 fl. v. a. pe unu anu s6u 3 galbini mon. sunat6ria.

Brasiovu 5 Decembre 23 Nov. 1866.

Se prenumera la postele c. r., si pe la DD. corespondenti. — Pentru serie 6 cr. Tacs'a timbrala a 30 cr. de fiacare publicare.

## MONARCHIA AUSTRIACA

Transilvani'a.

### Inscientiare de prenumeratiune.

Suscrisulu determinandu-se a pune in lucrare prepusulu seu, aratatu onoratei „Asociatiuni transilvane“ prin scrisori'a s'a de 1 Martiu a. c. si dechiaratu mai pre largu in a II-a sientia a adunarei generali ale aceleiasi in 29 Aug. totu a. c., de a edá sub respundietatea s'a una folia filologica-istorica, are on6re a anunciá, ca Nr. primu va esi nesmintitu in 1 Ian. vechiu 1867, sub titlu:

ARCHIVU pentru FILOLOGIA si ISTORIA; si se va continuá esindu de cate doue ori pre luna, la 1 si 15-a ale fiacareia, in cate 1 s6u 2 cole in 40 mare.

Pretiulu abonamentulu pre 1 anu intre gu, prin posta, e 3 fl. v. a. pentru Austri'a, 1 galbinu in natura pentru Romani'a, tramisu franco sub adres'a:

La redactiunea Archivulu, — in Blasiu.

Redactiunea invita pre onoratu publicu romanu la prenumeratiune catu se p6te mai ourundu, cu atatu mai multu, ca-ci ea e decisa, cu 5 dile inainte de aparitiunea Nr. I a defige definitive numerulu esemplariatoru pre anulu 1867; — si totu de una data pre toti confratii, cari se ocupa seriosu cu studia filologice si istorice, a ne onorá cu corespondentie de genulu acest'a.

Mai pre largu despre argumentulu acestei folie periodice se va scrie in Nr. I cá programa.

Corespondintiele se ceru francate; pentruca la inceputu nu ne e cu potentia, a ne lasá in spese nerestrinse.

Diurnalele politice si literaria sunt rogata cu t6ta on6rea, a ne publicá acestu a nunciu in unulu din numerii maideap6rope, — oferindune si din parte-ne asemeni servitiu reciproce.

Blasiu 1 Dec. (nou) 1866.

T. Cipariu m. p.

### Brasiovu 5 Dec. 1866.

Lasamu pentru altadata reportarea despre tramitarea unei alte adrese de aici la Sibiu in caus'a cauzei nationale, care adeveratu, ca nu se facu la porunc6la, ci esprime convictiuni nationali fara multe matanii, ma si dorintie, care le notresce fiacare romanu ale vedé implinite; lasamu si revist'a, ce o cere art. din „T. B.“: „Dlu Fekete Negruti“, in care se respunde Dlu canonicu cu tonu destulu de blajinu, fara inse a se da pe facia credeulu politicu, si fara a se observa cu santiania „ramele legalitatii“, cari nu se potu neoi decatu cauta pe dinafara de continuitatea n6stra de dreptu, ce numai aici acasa in sinulu dreptulu; — lasamu la o parte si revist'a prospecteloru, ce ni le potu da dorintiele exprimate prin adresele dieteloru de dincolo de Lait'a, ca-ce nu avem a plange cu Kuranda in diet'a din Vien'a, ca i s'a taiatu comunicarea spirituala si industriala cu mam'a sa Germani'a, fiinduca sunt prospecte, ca D. min Beust totu va lucra, cá Germani'a de sudu se nu se isoleze de Austri'a, — apoi dorintiele exprimate prin adrese dietale pentru unitatea monarchiei si pentru tractarea comuna a canselor comune ale imperiulu sunt unu ce vindecatu in anele n6stre, cari viemu, cá reconstituirea Austriei se d6 imperiulu o basa mai solida, mai puternica si mai durat6ria spre a poté multumi si ferici t6te pop6rele, ér' nu numai pe unele pe contulu altora, ceea ce ar lasa vulnere nevindecate in marele corpu alu imperiulu; — lasamu si ce

lelate cause europene se se desfasiare, pentru ca Itali'a numai in 15 Dec. va deschide parlamentulu, din care i se va vedé politic'a atatu de aliantia catu si facia cu Rom'a; ér' Germani'a totu numai in parlamentulu federatiunei de nordu, care se conv6ca, se va sprima despre unitatea s6u dualismulu germanu, resbelu or pace cu Austri'a; se luama astadata in seri6sa cumpanire numai pornirile cele curiosu de delitate, ce se ivira in Americ'a, unde trupele republicei stateloru unite au intrevenu in Mecsicu, intrandu si ocupandu Matamoras, fara indoi6la in fav6rea republicanulu Juarez; si ne va canta se tienomu, ca acesta e unu evenimentu, care-si p6te lati infliginti'a si perspectiva catu mai curandu si in t6ta Europ'a, inainte de t6te chiaru intru intetirea pasiloru pentru formarea aliantieloru secure. Imp. Macsimilianu a parasitu Mecsiculu, trupele france au remasu ecspuse, si maresialulu Bazaine a scrisu catra min. de resbelu alu Franciei, ca i e cu neputintia a parasi Mecsiculu inainte de vro 3 luni de dile si des6mna pentru regenti'a mecsicana pe gen. Mejin, fiindu totu una orce forma de stavu. — E acum intrebarea, d6ca staturile unite au dechiaratu resbelu si Franciei, care apará partit'a monarchica, or impinsa numai de spiritulu republicanu si de speranti'a aliantiei cu Rusi'a, a aruncatu fara formalitat' manusi'a, pentrucá se fia silita si provocata Franci'a a o redica, incurcandu, pentrucá se nu p6ta fi cu intr6ga poterea la descurecarea causeloru din Europ'a, cari stavu cam ap6rope de a amenintia cu o confragatiune nedumerita. Eventulu va comproba, d6ca casulu acestu de invasiune a staturiloru unite in Mecsicu va remané fara fatal'a acea consecintia, care se prevedea inainte de ce Franci'a si Angli'a au pusu stavila la incingerea cauzei orientale, or d6ra toama acestu evenimentu va fi totuodata si semnalulu unui resbelu, ce se predice, ca la primav6ra se va lati preste t6ta Europ'a, si anume in orientu, pentru care staturile unite luasera angagementu la aliantia cu Rusi'a. — Angli'a inse are asemené interesu cu Franci'a in Americ'a si de acolo potu deveni aliate aceste doi poteri si pentru conflictulu orientulu din Europ'a, care intocma interes6sa pe ambele, cu atatu mai vertosu, ca Rusi'a le totu acitia asuprasi éca cu uneltirile ce le scornesce pe suptu mana atatu asupra Franciei in Americ'a, catu si asupra Angliei si in Americ'a si in Irlandi'a, unde fenieni amenintia cu turburari de nedependintia atatu in Americ'a anglica, in Canada catu si acasa. D6ue aliantie mari se vedu, ca noepu a-si arata fruntile pana a nu da peptu una cu alta. Care cu care, in scurtu vomu vedé. —

### Cohalmu Nov. 1866.

Prea onorate Domnule Redactoru! — De multu erá se ve facu cunoscutu unele noutati ce s'au intemplat pre la noi, inse vedindu, ca acelea se imultiescu, am asteptatu cá despre t6te se ve facu una descoperire mai detaiata. — Dintre soestea unele p6te le veti fi cetitu si in diurnalele neromane, si anumitu despre foculu ce s'a intemplat in satulu curatu romanu Desior'a lunga Cohalmu, in 25 Iuliu, candu au arsu 46 cladiri economice, 14 boi si una copila de trei ani inca deveni victim'a focului, carea dormiá in casa, si adiungundu furi'a focului aci s'au ruptu nesce lespedi de pamentu de pre paretele casei si cadindu pre biat'a nenorocita o a aparatu in catuva de a se topi de totu! — In 8 Sept. ér' s'a escatu unu focu si mai infricosiatu totu in numitulu satu, candu ér' arsera 64 familie, — cont. Haller ei arse totu ce n'a fostu ascuratu si anume 800 clai de granu, ér' ce a fostu asesuratu nu i-a arsu nemica; caus'a acestui focu se dice, ca au fostu nesce vagabundi betivi intr'o siura, ér' la celu de antaiu

nesce copii amblandu cu aprindiorie; — din acestia nenorociti ambla acuma cerundu mila, ca-ci totu le arse ce avuata. — Celi arsi antaiu isi dusera strinsur'a de pre campu la celi scapati, unde in alu doile rondu li se mistui totu. — E reu, ca satenii se ingriliescu cu greu de instrumintele necesaria si aparat6rie pentru focu in atari casuri. . . .

Alta noutate, ce d6ra in Transilvani'a n'a fostu in anulu acest'a, e, ca in comun'a Zibertu (Seiburg) in scaunulu Cohalmulu a fostu bóla de vite, unde au moritu de acést'a bóla preste 200 capete cornute, asemenea in Viseri (Weiskirch) totu in sc. Cohalmulu, unde ér' s'au prapaditu ap6rope la 300 boi, vaci si bivoli; aci unu economu romanu ei perira doi boi, alti doi cumperati ér' ei perira, si si atreia parochia ia paritu. Aci a incetatu acuma epidemi'a, din cauza ca nu mai e ce peri! — Apoi noutatea noutatiloru e, ca in satulu Catia totu de sc. Cohalmulu tienutoriu, doi pastori de vite, romani, ametiti ceva de beutura, intrara diu'a pre la am6di in gradin'a unui sasu de siau luatú óre cate p6me. Audiendu sasulu de ast'a indata se duce la eli in gradina cu unu pistolu cu d6ue tievi, si dandu antaiu iu fetioru (unulu din acesti e necesatoritu) din óre care intemplare órba nu l'a numeritu, si dandu dupa aceea in alu doile, lu lovesce prin piti6re; a-cest'a are si 4 copii, potu se remana orfani, audimu inse de insanatosiare, si ca . . . lu sfatuiescu se se impace cu orudulu si tiranulu . . . Éca, Domnule Redactoru, mustra de tractare — si prin sasime! Ce se va alege dintr'ast'a, se p6te se ve mai scriu, da audi minune, ca cinstiiti competentu lu silescu la impacare. . . Éca mai vedi si de noi P. O. D. Comes! —

Fric'a de ministeriu unghurescu si de unione ducemu si noi, ca hei Domne, de se va infintiá, cum voru merge t6te pre dosu, dupa ce vedemu, ca si pre coperisiele pipeloru inca e portretatu Deacu cu numele lui, — atunci inse, nu dice, ca si pre cadelnitie ei alte scule nu ti va intipari pre cutare aristocratu si magnatu maghiaru si ti a serie „magyar világ“ si altele; ne asecuréza inse óre cine, ca neci colu susu nu mir6sa bine, da si atunci ce voru face celi ce striga ministeriu responsabilu si unione cu una gura asia larga, — dar' asia — su unii totu duhanescu si dupa ce gata din pipa intorcú tiev'a in gura. . . Da Domne se fia si cu celi ce fumeasa. —

Serbat6rea constitutiunala din 26 Oct. o amu serbatu si noi aici, despre ceea ce referaiu la „Sionulu romanescu“. I . . . P . . . scu.

Sibiu 2 Dec. Generalulu comandante pentru Ard6lu Esc. S'a D. L. M. C. br. Ramming a sositu in 29 Nov. sér'a aici si fú primitu cu distingirile onorifice indatinat la militia. —

Astadi da Esc. S'a par. metropolitu o masa stralucita pentru generalitate. Serenitatea S'a principele de Montenuovo se va duce la noulu postu alu comandai supreme din Boemi'a.

Si noi aici asteptamu, cá se vedemu ciuntate odata cu totul, dar' perfectu cu totul dihoniele confesiunale, si se ne cointielegemu, dupa convictiunile politice, ér' nu dupa complementele confesiunale in caus'a nationala. Inse asta nu se p6te lesne, pana candu nu vomu avé unu singuru presiedinte nationalu alu comitetulu nationalu din 1863, care se nu insuffle frica de patrafire — d6ca voru reflecta dupa convingerile lor politice, s6u de opirea dela impartasirea cu ss. taine, or de anatema, d6ca nu voru dice totu: asia Maria Ta, ca asia va fi. — Escelentiele Sale ne voru da dreptu aici, d6ca voru fi drepti catra noi, ca éca cam asia sta tréb'a. —

— „H Ztg.“ reportésa, cumca dep. Szász, Drotleff si Morscher au calatoritu la Pest'a si

D. oav. Puscariu astépta numai verificatiunea a-  
legerii, cá se se duca la diet'a din Pest'a, unde  
si Esc. S'a metropolitulu br. de Siaguna si va  
ocupá scaunulu in oas'a maguatiilor. —

**Clusiu** 30 Nov. Extractu dintr'o scri-  
sóre. Ce privesce la descoperirile si la tonulu  
vorbilor esite in diurnalistic'a nóstra, apoi ne  
pare fórte réu, ca trebuie se marturisim, ca o-  
raculosulu „Telegrafu“ ne-a parasitu cu totul,  
parasindu terenulu continuitatii nóstre de dreptu  
politicu-natiunalu! — Nu scim, ce vré se dica  
cu aceea, ca elu se tiene totu de deciderile congre-  
sului, cá cum n'ar fi avutu congresulu vreunu  
resultatu, care ne a stramutatu situatiunea prin  
legile aduse in diet'a din 63—4 avendu acum  
dreptulu nostru politicu-natiunalu, de care suptu  
neoi o impregiarare nu ne mai potemu desparti,  
decatu prin sila. — Nu cumca vré oraculosulu  
„Telegrafu“ se faca saltu mortale dela congre-  
sulu din 1863 la unu altu congresu dualisticu,  
cum avura si serbii, ignorandu apoi si elu con-  
tinuitatea nóstra de dreptu, care singura ne póte  
sustiené viéti'a politica-natiunala? Amu pre-  
tinde, cá se se esplice mai bine tooma in punc-  
tulu acest'a si in punctulu unirii din punctulu  
acestui dreptu. — Para candu nu o va face ac-  
cést'a, ne indoimu de sinceritatea vorbeloru lui  
mesurate cu atat'a reserva si vorbindu numai de  
invincere morala! — Si noue ne place franche-  
ti'a si lucrarea pre facia, ca suntemu si vremu  
se fimu legali aperiandue terenulu continuitatii  
de dreptu din 1863—4. Si toti cei ce se incu-  
meta a'lu ignorá séu a nu se alipi de densulu  
nedespartiti, credemu, ca numai aceia sunt ó-  
menii cei periculosi, cari conlucra ore cum la  
surparea vietiei nóstre politico-natiunale. Cei  
ce lucra inse in consunetu cu legile in vigóre  
ale patriei nu se potu confundá neci odata de  
catra siovairele laterale. —

— Nóa ne place totu ce vine dela Blasiu,  
pentruca vedemu sinceritate in lucrarile lor  
facia cu drepturile natiunii, si suntemu convinsi,  
ca in regimu nu póte avé neci o suspiciune  
stangace despre loialitatea si nefictiv'a lor  
franchetia. Romanii transilvani nu potu avé alta  
politica, decatu sincer'a alipire de legile in vi-  
góre, pentru a caror aperiare or ce pasii intre-  
prinsi pre facia, fara peccatu in contra legeri,  
nu potu se se timbresa cu prepusuri séu invinuri  
de agitaciuni, pentruca candu lucra cineva pen-  
tru aperiarea legii, isi face detori'a, departe cá se  
agitese. —

— Dela r. cancelaria de curte a sositu la  
r. guberniu unu emisu, a carui tienóre e, ca  
lucrarile pentru lini'a drumulu de feru Clusiu-  
Oradea voru fi finite pana la primavéra viitoria,  
candu apoi se va incepe cu tragerea liniei Clu-  
siu-Brasiovu. Unu comitetu alesu din partea  
societatii economice a primitu misiunea spre a  
controlá esmisiunea ingineriloru pentru drumulu  
de feru, spre a vighiá, cá la tragerea lipiloru  
se se iè contu pentru interesele generale ale  
tieriei. —

Lumea politica pre aici ér' se afla cu ca-  
pulu pe susu si astépta restituirea legiloru din  
1848 in intregu, ca acolo tiétescu cu totii, cu  
opositiunea ce o facu regimulu; vedi acést'a e  
opositiune si impedeare a intentiuniloru regi-  
mului, nu miscarile nóstre intre marginile legeri;  
apoi a'ti vedutu, cum comentara diurnalele ma-  
ghiare chiaru r. rescriptu, totu cu porniri in  
contra intentiunei inaltulu regimu si totu nu li  
se imputa in er'a constitutiunala. Ei dar' apoi  
„Si tibi Augustine tali, cur non et mihi legali?!“

Unu constitutiunalistu.

## Diet'a din Pest'a. Cas'a de diosu.

Siedinti'a din 29 a fostu cercetata de unu  
publicu numerosu, incatu inainte de 10 óre erau  
galeriele pline, si numerulu reprezentantiloru  
mai mare cá in siedintiele precedente. Presie-  
dintele Szentiványi deschide siedinti'a cea  
mai deaprópe, si propune: Unu elaboratu alu  
orasiului Hajdu-Böszörmény pentru regularea  
eventuata a districtulu Haiduciloru, ce vré cá  
se fia respectatu la pertractarile pentru consti-  
tuirea municipalorulu, cá municipiul separatu.  
Carl Kramantz din Ujszár, comit. Neutrei a  
tramisu nescu versuri compuse de dinsulu in limb'a  
slavaca si le recomanda dietei pentru spriginire,  
noa! —

Presedintele mai referi despre casuri in-  
template sub timpulu, candu diet'a erá intre-  
rupta, cumca ad. in cas'a deputatulu Ioane Ma-  
rothi s'a facutu o cercetare dupa arme in 2

Augustu prin gendarmi si soldati dinaintea ca-  
rora numai prin fuga potú scapá de arestare.  
Presedintele dechiara, ca a facutu paierile re-  
spective pentru apararea imunitatii legale: a de-  
putatiloru séu a reprezentantiloru tieriei. In  
urm'a acestora deregatoriile militare au primitu  
avisare, cá pre venitoriu se respectese imunita-  
tea reprezentantiloru. Respectiv'a plansóre alui  
Marothi se ceti, si se facú propunere, cá se se  
tiparésca si se se aduca la ordinea dilei.

O asemenea conclusiune facú cas'a si in  
privinti'a unui memorandum, pre care l'a infa-  
oisiatu deputatulu Paulu Papp, Papp ad. fú  
trasu la respundere de judecatori'a criminala a  
comitatulu de Hevesiu, pentru intrebuintiarea  
unei sume mari de banonote unguresci, pre cari  
le capatase elu in 1849 cá comisariu de regimu  
dela ministeriulu maghiaru de atuncia. Si in  
privinti'a acést'a a intrevenitu presied. Szentiványi  
la regimulu maghiaru de acum, totusi i  
se dete respunsulu, ca regimulu trebuie se re-  
spectese in caus'a acest'a nedependinti'a judeca-  
torieloru si se lase lucrulu in cursulu seu.

Dupa acést'a se luá inainte o petitiune pre-  
sentata prin deputatulu I. Madarász, in care unii  
preoti evanghelici si catolici din tienuturile Neo-  
soliului se róga cá diet'a se se dechiare cá se  
se concéda preotiloru catolici prin o lege a se  
insurá. — Asta petitiune produse o ilaritate  
generalá in dieta, cu tóte acestea se concediú  
comisiunei de petitiuni.

Mai incolo presied. Szentiványi descopere  
ca Kolomán Tisza si a datu inaintiu propune-  
rea facuta in siedinti'a de mai nainte, privitoria  
la rescriptulu din 17; cetesce rescriptulu si  
dupa aceea propunerea lui Tisza. Propunerea  
lui Tisza suna, cá diet'a se aléga o comisiune  
de 15 membri spre a compune unu proiectu de  
adresa la rescriptu cu motivare, ca diet'a tiene  
nemiscata de continuitatea de dreptu si ca diet'a  
fara vatamarea continuitatii de dreptu, nu mai  
póte procede mai incolo la lucrare, din cauza  
ca cu tóta adres'a de mai nainte, regimulu nu  
le a concesu restituirea legiloru in intregu; se  
se róge dar' de Mai, cá se implinésca acést'a  
dorintia, ca atuncia se voru apucá atatu de  
cauzele comune, catu ei de celelalte negótie die-  
tale, spre multumirea pretensiuniloru celoru in-  
dreptatite(?) si ecuitabile ale cetatiani-  
loru, natiunalitatiloru si confesiuniloru. Dupa  
cetirea acestei propuneri se scóla Deák si pune  
propunerea s'a, promisa totu in siedinti'a de mai  
nainte, pre més'a dietei. Cuprinsulu propunerei  
lui Deák este urmatoriulu: In adresele de mai  
inainte asternute Mai S. despre continuitatea de  
dreptu ne amu rogatu cá constitutiunea si le-  
gile nóstre se se restituiese in deplin'a lor  
potere, ma se se si executese intrandu continuita-  
tea de dreptu facticu in viéti'a, ca numai asia se  
póte multumi natiunea; acést'a inse in re-  
scriptu nu se afla. Asia elu propune o adresa  
la Mai. spre a urgítá restatorirea constitutiunei  
maghiare si facticu continuitate de dreptu, prin  
urmare totu cele ce au cerutu prin celelalte a-  
drese; dar' se pomenésca in adresa si despre  
comisiunea de 67, ca s'a alesu cu scopu, cá se  
lucre despre statorirea cauzeloru comune, intre  
Ungari'a si tóte celelalte tieri, unu proiectu,  
care inca nu s'a luatu inainte. Inse diet'a va  
luá in consideratiune observatiunile facute in  
regiulu rescriptu asupra temeii acosteia atunci,  
candu se va pertractá proiectulu comisiunei, ér'  
comisiunea numita se'si continue lucrarile. Asia  
se se aléga pentru compunerea unei estafelii  
de adrese o comisiune ér' de 15. Ambele pro-  
puneri se otarira a se pune la ordinea dilei  
sambata. —

In fine s'a luatu inainte nóu'a alegere a co-  
misiunei de petitiuni, inse prin zclamari nedu-  
merite — propunerea lui br. L. Vay pentru o  
alegere formalá neci nu se bagá in séma, ci se  
inchise siedinti'a. Prepotinti'a maioritatiei nu re-  
specta propunerile ecuitabili, ci si face vóia.  
Asia patiescu cei cari se multumescu si cu in-  
vingerile morali, ca aclamarile maioritatiei ei facu,  
facu de risulu lumii. — Deputati romani nu  
mersera la Pest'a, dupa cum spune „Debatte“  
idol. „Tel. Rom.“ —

In siedinti'a din 1-a Dec. se luara inainte  
desbaterile asupra propusetiuniloru de adresa  
ale lui Tisza si Deák. Intre cuventatori Hor-  
váth, care vorbi pentru invoire, fú aplaudatu de  
catra partit'a lui Deák primindu felicitari la fi-  
nea siedintiei. Dintre ardeleni au sositu pana  
acum dep. Binder, Dozza, bar. St. Kemény, o.  
E. Mikó, Nagy, N. Gál si I. Gál, Székely, Gaj-  
zágo, Beade si Iosifu Hosszu. —

— In Strigoniu s'a tienutu o solenitate  
mare pentru esecuiile repausatulu Primat, cu  
care ocaziune esira in publicu mai multe ver-  
suri ocazionale in limb'a latina. Nuntiulu apo-  
stolicu celebrá cu asistinti'a mai multoru pre-  
lati, cu care ocaziune si cele mai mari auctori-  
tati ale tieriei se aflara reprezentate. —

**CROATIA.** Zagrabia. Cu ocaziunea  
serbatórei eroului slavicu Zrinyi la 300 ani  
se facura colecte nenumerate pentru universita-  
tea sud-slava, care acum are unu capitalu pre-  
ste 250.000 adunatu prin colecte si daruri ma-  
ranimóse. Diet'a se pare a nu pré grabi cu co-  
lucrarile sale privitorie la relatiunile cu Ungari'a,  
si dupa cum scrie diurnal. celu mai natiu-  
nalu „Pozor“ operatulu deputatiuniloru nu se  
va luá inainte pana candu nu voru vedé, ca  
unde tiétescu maghiarii cu deslegarea obiecte-  
loru privitorie la dreptulu de statu alu tieriloru.  
Croatii se afla toti in unire. —

**AUSTRIA INFER.** Vien'a. „Core-  
spondintie of.“ spunu, ca in min. c. r. de e-  
sterne au sositu sciri fórte neodihnitorie din  
Ispani'a pentru tier'a acést'a si din Romani'a  
privitorie la Austri'a, scrie „Zukunft“, adau-  
gundu, ca si scirile dela Pest'a sunt mai pucinu  
favoritóie decatu se asteptá inainte de siedin-  
tiele cluburiloru. In diet'a din Vien'a, precum  
si in unele diurnale se facú pomenire despre  
seriositatea situatiunii esterne, vorbinduse de-  
spre mesurile militari de preoautiune in Ardélu  
si Galiti'a. „Relatiunile nóstre catra Rusi'a au  
intratu, dupa cum se pare, intr'unu stadiu cam  
seriosu si relatiunile catra Principatele danarene  
se paru, ca nu stau chiaru fara legaminte cu  
cele de susu; cam totu asia se vede seriozitatea  
starii si din vorb'a cea fórte iritata a organe-  
loru de publicitate prusianesci facia cu noi.  
De aci deducu diurnalele, ca se potu nasce in  
scurtu timpu mari evenimente. — Ce e dreptu,  
ca in Poloni'a rusésca s'a datu pe urm'a incer-  
cariloru polóne, cari se pregatescu din tóte par-  
tile pentru primavéra, cá se reincépa o conflagra-  
tiune mai incordata decatu totudéuna. Me-  
surele militari, ce le luá Rusi'a, cochétaria cu  
statele americane si provederea armatei cu ar-  
maturi noue, fumulu, care nu pré ese de unde  
nu e focu despre aliantia Prusii cu Rusi'a si  
diversiunea, ce o veduramu, ca o facú Rusi'a  
prin recunóscerea preste tóta asteptarea a prin-  
cipelui Carolu, trebuie se aiba unu temeiu si o  
perspectiva pentru viitoria actiune, ce o are  
Rusi'a ascunsa in planurile sale. Acést'a im-  
pregiarare insuflatória de grigi va aduce o inte-  
tire si in reconstituirea interna a Austriei.

Lui „Pester Lloyd“ i se scrie din Vien'a,  
ca se astépta restituirea unei reprezentatiuni  
pentru tóte tierile dincolo de Lait'a, ad. sena-  
tulu augustu; si mai incolo, ca vomu capatá trei  
ministeria in locu de unulu ad. ministeriulu un-  
gurescu, ministeriulu pentru tierile dincolo de  
Lait'a si apoi ministeriulu imperialu pentru per-  
tractarea afaceriloru comune. —

## Stadiu constitutiunala.

Fiinduca, oine scie, póte ca se apropia e-  
poca ministeriala si la noi in Austri'a, impre-  
unata cu responsabilitatea ministriloru, in totu  
casulu ne face de lipsa unu stadiu aprofundatu  
in cele mai interióre camere ale acestei institu-  
tiuni constitutiunale din tóta Europ'a; aflamu  
dar' nu numai cu cale, dar' chiaru si necesariu  
a publicá

## Unu capu de opera

despre responsabilitatea ministeriala, cu care re-  
numitulu nostru barbatu

A. Papiu Ilarianu

a inauguratu cá procuroru generale inceputulu  
anului judiciarin, la audienti'a solemná de rein-  
trare a in. curti de casatiune si de justitia a  
Romaniei tienuta in 16 Aug. a. c.

D. procuroru generalu Ilarianu in dis-  
cursulu, celu tienú cu acést'a ocaziune despre  
responsabilitatea ministriloru a datu dovada de  
o superioritate rara a talentulu, a eruditii si  
a elocintiei sale, de acea credemu, ca facemu  
unu lucru pré placutu si folositoriu atatu juni-  
mei nóstre academice, catu si judecatoriloru  
mici si mari, cu publicarea acestui evenimentu  
in analele juridios. Elu suna asia:



„Domnule primă prezintă!  
Domni magistrați!

Motto: Dreptu datu la răspundere.

Me simta fericite venindu a me conformă frumosei datine, adoptate si in legea noastră, de a inaugura prin unu conventu juridicu inceputulu anului nostru judiciariu, alu cincilea anu dela instituirea acestei inalte curti; oare, de cerulu, se curga pana in fine adaugundu onorea curții si a justitiei romane, multiamindu si fericindu pe toti cei insetati de dreptate.

Pentru acesta solemnă ocaziune, am cautatu unu obiectu de justitia, demnu in sine si demnu de inalt'a curte; acestu obiectu speru, ca l'am gasitu, propunudu-mi a ve vorbi despre responsabilitatea agentiloru puterii publice.

De abia cunoscua materia mai importante pentru tier'a noastră, mai importante cu deosebire pentru curtea suprema a tieriei. Asiu fi doritu a o fi pututu tracta intr'ega, dara acesta materia atatu e de compleca, atatu de vasta si atatu de fecunda, incatu astadi me vedu nevoitu a me margini numai la studiulu responsabilitatii celoru mai inalti agenti ai puterii statului, la studiulu responsabilitatii ministeriale; rezervandu-mi a continua in viitoru acesta importante materia de responsabilitate si in privirea tuturor celorlalti agenti ai puterii sociale, dela cei mai mari pana la cei mai mici.

Déca incercarea de a tracta una materia atatu de mare, asupra careia sciintia, legislatiunea si juriprudenti'a, sunt inca in discutie, e póte una cotediare diu partem: nu mai puicu e adeveratu, ca responsabilitatea ministeriale este nunumai cea mai importanta institutiune, care de a purarea intereséza intr'ega societatea civile si pe toti cetatenii in parte si fara deosebire, dara totu una data ea este celu mai inaltu obiectu de justitia, a carui desbatere si decisiune tier'a o a incredintiatu dreptatii si intieptiunii dvóstre. Dvóstra sunteti marele tribunalu politicu alu României, cari decideti procesele cele mari ale statului, cari ve pronuntiati intre guvern si natiune. Desbaterea acestei materie dara, e de unu adeveratu interesu practicu pentru noi, cu atatu mai vertosu, ca nu numai precedente ne lipsesc, dara lipsesc si una lege speciale, oare se reguleze acesta materia. Interesulu erezce prin aceea, ca nonlu nostru pactu fundamentale difera in materia de responsabilitate ministeriale de conventiune in mai multe puncte, cu deosebire prin puterea suverana, care v'a investitu, de a caracterisá delictulu si a determiná pedepse afara din marginile dreptului comunu. Impregiararea, ca asemenea procese sunt din cele mai rare in toate statele, nu deroga ootusi de puicu importantiei practice a studiulu nostru; se dorimu si se speramu, ca asemenea casuri in viitoru nici la noi nu se voru mai ivi; dara e bine totusi, cá natiunea si justiti'a se fia pentru totu oasulu de buna óralamaria asupra drepturiloru si asupra datorieloru sale.

Credu dara, ca in privintia obiectului discursului meu, de abia puteamu face alegere mai buna si mai demna de dvóstra.

Incata pentru mine, studiulu de mai multa timpu acesta materia; discursulu meu chiar', in parte, e numai unu micu estraen din studiile si cercetarile mele. Si déca acestu discursu va fi imperfectu in oele mai multe priviri, oare va veti binevoi a o cautá si a o gasi, nu numai in disproporțiunea facultatiloru mele cu marimea obiectului, nu numai ca una materia atatu de vasta de abia se póte restringe intr'unu discursu asia de scurtu, dara si in aceea, ca pe de una parte precedentele englese de abia adjungu pentru toate casurile posibili, institutiunile proprie nationale ale acestui statu constitutional-modelu, inca sunt pré departe de a se puté adoptá totudéun'a si pretutindini; é:a de alt'a institutiunile statelor moderne, de si toate prevedu responsabilitatea ministeriale, dara nici unulu din aceste state constitutionali, cu toate incercarile faoute, cu deosebire in Franci'a, n'au isbutitu a face una lege speciale multiamitóre de responsabilitate. Atatu dificultatile au parutu a fi neinvine. Sciintia inca n'a produsu atatu catu s'ar fi pututu asteptá dupa importantia obiectului. Dvóstra veti fi dara cu indulgentia, déca in astfelu de impregiarari, conventulu meu va fi atatu de departatu de inaltimea obiectului.

De altmintoni, éta cum amu se impartu materi'a:

I. Voiu studiá originea si fundamentulu juridicu alu responsabilitatii ministeriale.

II. Voiu cercetá cauzurile de responsabilitate adica delictule ministeriali.

III. Voiu tractá despre dreptulu exclusivu de acuatiune alu Domnului si alu reprezentatiunii nationale.

IV. Voiu vorbi despre competenti'a si dreptulu inaltei curti de a judica si despre procedur'a ei, in cauzele ministriilor. In fine

V. Voiu atinge in scurtu dreptulu de amnestia si de gratia alu Domnului, intru catu ne privesce.

De si curtea in asemenea procese e unu tribunalu politicu, cu dreptu atatu de intinsu in privirea caracterisarii delictului si a determinarii pedepsei, in catu se apropia de dreptulu puterii legislative: eu inse voiu cercetá materi'a din punctu de vedere mai multu juridicu, de oatu politicu si legislativu. Nu voiu face politica, ci sciintia.

#### I.

De unde deriva dreptulu patiunii, dreptulu reprezentatiunii nationale, de a trage la raspundere pe ministri? Care e originea, care e fundamentulu juridicu alu acestei responsabilitati?

„Toate puterile statului emana dela natiune“ acestu ipaltu si sempiternu adeveru juridicu si politicu in factu, nici una data in Romani'a n'a fostu supusu indoilei. Inusai Domnulu in care se concentra toate puterile statului, in Romani'a, purarea natiunii care lu alegea esi datoriea suverana putere, cu care era investitu. Niciodata romanii n'au intielesu dreptulu absolutu alu gratiei divine, nici dreptulu nascerei. Pe candu dara in Europ'a feudale se discutá si se discutá inse asupra originii transcendente a puterii suverane, romanii niciodata nu se indoira a o cautá numai acolo unde este, la adeverata sorginte, in poporu, atatu e de adeveratu, ca mai adese ori póte se ratacesca cercetarea abstracta a ratiunii, de catu urmarea practica a bunului simtiu.

Deci, déca nou'a noastră constitutiune asiédia in modu formale marele principiu alu suveranitati nationale; déca Domnulu nostru se intipuleza Domnu din vópti'a nationale; acest'a nu e copia, nici maimutieria de institutiuni straine, ci este totu ce póte fi mai conformu cu adeveratulu spiritulu alu vechieloru si buneloru asiédiamente ale statului romanu.

Unu altu principiu, adese ori incercatu in Romani'a, care inse, din fatalitate, niciodata nu isbutise pana acum definitivu, principulu ereditatii tronului, complimentulu necesariu alu regimului nostru monarchicu, departe de a redica eternulu adeveru, ca toate puterile statului dela natiune emana, elu este principulu stabilitatii, consolidarii si alu conservarii României.

Constitutiunea si in statele constitutionali monarchice ereditarie, precum este acum alu nostru, nu e decat unu contractu intre poporu si Domnu, prin care se determina modulu guvernarii statului. Natiunea propune, Domnulu accepta, si suindu-se pe tron, jura ca va pađi acesta tocmela a statului.

Fia-cine e dator a se conformá datorieloru contractate, fia-cine e responsabil de faptele sale. Din acestu principiu generale ar urmá, ca nime in statu n'ar puté fi trasu la raspundere mai grea, decâtu acela oarzia, pusu in fruntea tuturoru afaceriloru societatii, i sa incredintiatu sórtea tuturoru cetateniloru. In republica, in adeveru, asia se si urméza. Intr'unu statu monarchicu inse, nu s'ar puté inchipui institutiune mai nenorocita si mai funesta decat un'a cá aceea ce s'ar intempea pe asemenea rigóre a dreptului. In adeveru, déca ar fi ertatu a trage Domnu la raspundere, cine nu vede, ca din acelu momentu chiaru, demnitatea lui, caracterulu sacru alu persoanei acelu, care inchipuesce unitatea si marimea unui populu intregu, ar suferi intr'unu modu nereparabile; si mai multu prin singura tragerea lui la raspundere inaintea judecatii, s'ar miscá dela loculu ei pétr'a fundamentale a edificiului sociale, edificiulu intregu s'aru resturná: istoria tuturoru timpiloru aréta ca, a trage la raspundere pe Domnu pentru faptele sale, insemnéza a proclamá revolutiunea, resbelulu civile si resturnarea.

Nu mai incape deci indoiéla, ca nu e adeveru de mai multa intieptiune politica, decat in violabilitatea persoanei Domnului in statele monarchice; astfelu Domnitorulu, intocmai cá si poporul, nici odata si pentru nici una fapta nu póte fi trasu la vreuna raspundere judiciaria.

Dara intr'unu statu constitutionalu acestu singuru adeveru nu adjuge. Ca-ci, care ar fi

atunci garanti'a, ca constitutiunea jurata nu se va violá, ca tocmela intre Domnu si natiune nu se va calcá?

Cine va raspunde despre acésta?

Spre a impedeá deci, resturnarea asiédiamentului de una parte, si revolutiunea de alt'a; sciintia practica si constitutiunea statului modernu, la ecemplulu Angliterei, oerca a pune pe Domnitoriu in neputinti'a de a face ren, prin urmare in neputinti'a de a face ceva in trebile statului fara conlucarea si fara invoirea ministriilor, primiloru deregatori ai statului, pe cari singuri si i alege, si cari apoi, la casu de neintielegere, avendu dreptulu de a se retrage, intru catu remanu la postu, singuri sunt responsabili de toate faptele guvernarii statului, ca-ci toate aceste fapte se considera de a le loru proprie; si nu fara dreptu conventu, de óre-ce fara de densii Domnulu n'ar puté se le indeplinesca. Astfelu responsabilitatea ministriilor e nu numai una necesitate a dreptatii publice, dara e odata si garanti'a inviolabilitatii tronului si scutulu stabilitatii asiédiamentului tieriei. Redica responsabilitatea ministeriale, ea necesarmente va cadé asupra Domnului si inviolabilitatea ar fi in periculu. Pentruca Domnulu se fia inviolabile, ministrulu cauta se fia responsabilu.

Temelulu responsabilitatii ministriilor sta, precum veduramu, in calitatea loru de consilieri neigoongirati ai tronului; éra nerresponsabilitatea si inviolabilitatea Domnului se intemeieza pe salutariulu principiu, ca „Domnulu nu póte se face nici unu reu“ (the king can do no wrong).

Pentru aceea, constitutiunea stabilece in modu positivu urmatoarele principie:

Nici unu actu alu Domnului nu are taria fara a fi contrasemnatu de ministru; prin urmare;

Persón'a Domnului e inviolabile si tota raspunderea cade asupra ministrului; inse:

Ministrulu, la casu de a i se paré ordinulu Domnului contrariu legii, are dreptulu de a se retrage, precum si Domnulu de a inlocui; dara

Niciodata ordinulu inscriisú séu verhale alu Domnului, nu apera pe ministru de raspundere. Astfelu suna si constitutiunea noastră.

Inainta de a trece acum la a dou'a parte a discursului meu, despre delictule ministriilor; credu, ca nu e fara intereagu a deschide puicu si istoria dreptului nostru publicu, si a insemná ca nu numai raspunderea si darea in judecata a ministriilor, dara chiar' si unele din principiele moderne ale dreptului constitutional in materia de responsabilitate, nu erau cu totul necunoscute in vechiele datine si legi ale romaniloru.

Voiu aduce numai unu ecemplu: judecat'a lui Stroe vistieru mare, impreuna cu Radu din Farcasi, vistieru alu doilea si Tudor camarasulu, condamnati de óbscesca adunare a tieriei la anul 1652.

Éta cum suna acésta carte de judecata:

„Stefanu, cu mil'a lui Dumnedieu, arhiepiscopu i metropolitu Zemli Vlascoe, impreuna cu amendoi frati episcopi si impreuna slugitori kyr Ignatié Ramnicesckii kyr Serafim Buzevscov si cu toti egumenii si cu cei de buna tuda boeri, cinstiti si socotiti vrednici deregatori si judecatori, si a tota meseria tocmitori tieriei anteu jupanu Ghiormu ce a fostu banu mare, i jupanu Dragu velu vornicu, i jupanu Radu velu logofetu, jupanu Ghinea velu vistieru, jupanu Diocu velu spațaru, jupanu Preda velu cluceru, jupanu Constantin velu postelnicu, jupanu Barbu velu slugeru, jupanu Hrișea velu pacharnicu, jupanu Radu velu armasu, jupanu Radu velu aga, jupanu Nicola velu pitaru, Draghici vtori vistieru, si toti boierii mari si mici iubiti si oredintiosi Domnului nostru Ion Mateiu Bassarab Vv., facemu soire cu acésta carte a noastră totor'a pentruca puindu Domnulu nostru boieri pe Stroe vistieru mare si pe Radu din Farcasiu vistieru alu doilea, si pe Tudor camarasu; si jurandu-i cu manele pe St. evangelia; si facundu-le carti cu mare blastemu a patru patriarohi: cum se slujéca Domnulu nostru cu dreptate, se nu lu fore, nici se'i face vr'una violeni'a; éra, loru se le aréte si Domnulu nostru mila mare si cinste. Deci fiindu Domnulu nostru cu densii intr'una credintia, si intr'una dreptate cu mila si cu boieria, éra candu au fostu acum in cursulu aniloru 7159 Ianuariu 20, pus'au Domnulu nostru boieri mari cá se le iea sum'a camerei si se numere banii cari au fostu numerati éra de densii si pecetluite ladile cu pecetea domnésca. Deci, candu au statutu boierii a numerá banii

